

УДК 811.111'25:34

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-48>

**АНГЛІЙСЬКА ЮРИДИЧНА МОВА:
ТРУДНОЩІ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ПЕРЕКЛАДАЧІ**

**ENGLISH LEGAL LANGUAGE: DIFFICULTIES FACED
BY TRANSLATORS**

Савчук Т. С.,

orcid.org/0000-0002-0707-8746

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філології та перекладу

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Світ, у якому ми живемо сьогодні, вже не той, яким він був раніше. Зростання та розширення меж міжнародного співробітництва, торгівлі, туризму та еміграції, у якому людська взаємодія має найвищий пріоритет, є причиною посиленого інтересу лінгвістів до англійської мови загалом та особливостей різних жанрів які її становлять, оскільки більшість міжнародних конвенцій, міжнародних договорів, конституцій та правил написані саме англійською мовою [1]. Не зважаючи на те, що англійська мова вважається однією з найлегших для вивчення, вона вимагає неабияких зусиль для опанування та володіння на рівні носія мови. Дана стаття присвячена спеціалізованому дискурсу, що використовується у професійному та інституційному контексті юриспруденції, а саме юридичній мові, яка так само як і англійська мова загалом, відображає ту суміш мов, елементи яких стали її частиною. Юридична мова не просто вимагає чіткого формулювання, недвозначного перекладу та трактування, що робить роботу перекладача в сфері юриспруденції надзвичайно важкою та відповідальною працею, але й розуміння усіх нюансів, пов'язаних з розвитком мови та політично-економічних тенденцій, які панують в той чи інший період розвитку суспільства. Цей факт свідчить про необхідність проведення систематичних досліджень сучасного стану англійської юридичної мови, щоб прояснити перешкоди в її опануванні як серед перекладачів по всьому світі, так і пересічних громадян. В даній статті розглядаються на аналізуються лінгвістичні особливості юридичної англійської мови, пояснюється розрив між повсякденною мовою та мовою закону (наявність архаїзмів, слів іншомовного походження, специфічної американської та британської термінології, контекстуально перекладу звичних слів, модальних слів *shall* та *may* та ін.), описуються елементи юридичного письма та труднощі, що виникають при його перекладі, пропонуються рішення тих проблем, які ускладнюють переклад юридичного тексту українською. Для цього автор послуговується методами синтаксичного, лексичного, зіставного і порівняльного аналізу оригінальних текстів та їх перекладів.

Ключові слова: юридична англійська, юридичний дискурс, запозичення, архаїзм, проста англійська, субмова.

The world we live in today is not what it used to be. The growth and expansion of the borders of international cooperation, trade, tourism and emigration, in which human interaction has the highest priority, is the reason for the increased interest of linguists in the English language in general and the peculiarities of the various genres that make it up, since most international conventions, international treaties, constitutions and rules are written specifically in English [1]. Despite the fact that English is considered one of the easiest languages to learn, it requires considerable effort to learn and master at the level of a native speaker. This article is devoted to a specialized discourse used in the professional and institutional context of jurisprudence, namely legal language, which, like English in general, reflects the mixture of languages elements of which have become its part. Legal language not only requires clear formulation, unambiguous translation and interpretation, which makes the work of a translator in the field of jurisprudence an extremely difficult and responsible job, but also an understanding of all the nuances associated with the development of the language and the political and economic trends that prevail in this or that period of social development of the country. This fact indicates the need for systematic research on the current state of the English legal language in order to clarify the obstacles in its mastery both among translators around the world and ordinary citizens. This article examines and analyzes the linguistic features of legal English, explains the gap between everyday language and the language of the law (the presence of archaisms, words of foreign origin, specific American and British terminology, contextual

translation of common words, modal words shall and may, etc.), describes elements of legal writing and the difficulties that arise during its translation; offers solutions to those problems that complicate the translation of a legal text into Ukrainian. The author uses the methods of syntactic, lexical, comparative and comparative analysis of original texts and their translations.

Key words: legal English, legal discourse, borrowing, archaism, plain English, sublanguage.

Вступ. Мова закону або юридична мова стосується мови, що використовується в законодавстві та усіх пов'язаних з ним процесах. Це тип реєстру, що підходить до різних випадків і ситуацій використання у правових ситуаціях. Хоча, можливо, найкраще її описати як субмова чи підмова, яка має власну спеціалізовану граматику, обмежену тематику, містить лексичні, синтаксичні та семантичні обмеження та допускає девіантні правила граматики, які не є прийнятними в стандартній мові [2, с. 142]. Проте, як би ми не описували юридичну мову, вона залишається складною та важкою для вжитку пересічними громадянами, особливо беручи до уваги відмінності між культурами та мовами спілкування при перекладі юридичних текстів.

Актуальність проблеми. Міжнародні відносини сьогодні розвиваються набагато активніше ніж декілька десятиліть тому назад, відповідно, міжнародне право, яке регулює такі взаємовідносини привертає посилену увагу не тільки правників, але й істориків, лінгвістів та інших зацікавлених сторін. Важко собі уявити встановлення тісних контактів між державами, суспільствами, людьми та бізнесом без посередництва юридичної мови, що здійснюється у вигляді процесу перекладу з однієї мови на іншу, а тому питання адекватної передачі змісту правових документів набуває надважливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання юридичного перекладу та його багатосторонні аспекти знаходяться в центрі інтересів багатьох дослідників. Так, аналізом теоретико-філософських проблем юридичного перекладу займаються Faber & Reimerink [3] з Університету Гранади, Іспанія, а саме категоризацією термінології в юридичному перекладі «з точки зору фреймової термінології (FBT), яка безпосередньо пов'язує репрезентацію спеціальних знань із когнітивною лінгвістикою та когнітивною семантикою». Автори використовують приклад міжнародних угод у контексті екологічного права. Scavuzzo [4] вивчає правовий дискурс, зокрема, функції мови та правових речень. Автор пропонує розглянути дві основні відмінності – між описовим і прескриптивним використанням мови, а також сортування внутрішніх і зовнішніх тлумачень правових речень.

Деякі дослідники зосереджуються на юридичному перекладі як на навчальній дисципліні. Наприклад, Jones & Ellison [5] аналізують «дисонанс між оцінкою та інтерпретацією юридичного повідомлення науковцями з права та реципієнта (пересічного громадянина)». Perez-Perdomo [6] вивчає питання латиноамериканського права. Giampieri [7] вивчає концепцію Інтернету як ресурсу для юридичної мови.

Інша група вчених зосереджена на професійно-практичному сприйнятті юридичної мови. Англійський центр судової лінгвістики (CFL) аналізує особливості перекладу в надрізноманітних правових контекстах (тобто суди та правові дебати), що торкаються дискурсу, який впливає на чотири важливі сфери: «логістика перекладу в правовому контексті, якість перекладу, етика перекладу та політичні питання» та спирається на прямий практичний досвід практики перекладу та її ефекти.

Мета дослідження. Дослідження спрямоване на виявлення та класифікацію специфічних ознак англійських юридичних лексем, а також знаходження шляхів вирішення проблем, з якими стикаються перекладачі при перекладі юридичних текстів з англійської на українську. Досягнення цієї мети передбачає наступні завдання:

- визначити основні лінгвістичні та позамовні джерела англійських юридичних текстів;
- визначити основні ознаки сучасного правового дискурсу;
- запропонувати стратегії забезпечення адекватності перекладу юридичних текстів.

Виклад основного матеріалу. Причини лексичного різноманіття. Так звана «юридична англійська» є результатом суміші різних мов, що легко пояснюється історичними подіями [8]: стародавньої латині (римське право, правління Римо-католицької церкви на певному історичному етапі: з 597 року з поширенням християнства завдяки святому Августину латинські слова (*negligence, adjacent, frustrating, inferior, legal, quit, subscribe*) стали частиною англійської мови, особливо професійної (у юридичній сфері такі латинські фрази, як *inter alia* (серед іншого, зокрема) і *per se* (сам по собі, як такий, по суті) все ще залишаються у вжитку), французької мови (після норманського вторгнення в Англію в 1066 р. французька мова стала офіційною мовою Англії і протягом майже 300 років була мовою правових проваджень, в результаті чого багато слів, які зараз використовуються в законі, мають французьке походження (*property, lease, executor, tenant, estate, and chattel*), старо-англійської (лексичні одиниці, взяті з «великого стилю» та давньої англійської мови) та сучасної англійської (кліше, пов'язані з іншими областями знань). Будучи мовою Церкви, риторики, освіти, науки та літератури протягом багатьох століть, латинська мова відіграла величезну роль у розвитку англійського правового мовного середовища. Так, протягом довгого періоду латинь залишалася мовою офіційних записів і статутів, англійська – розмовною мовою більшості населення, проте не використовувалася в юридичних справах. У 1356 році було прийнято Статут судової справи (французькою мовою), в якому зазначалося, що провадження мають вестися англійською мовою, проте записуватись латинською мовою. Таким чином, статuti писали латинською мовою приблизно до 1300 року, французькою мовою до 1485 року, англійською та французькою мовами протягом кількох років, а лише англійською мовою з 1489 року. Заповіти почали писати англійською також приблизно в 1400 році. Тому не дивно, що багато латинізмів було включено до англосаксонської системи права: «*Actus reus*» («протиправне діяння»), «*Res judicata*» («розглянута справа», «перешкодження позову»), «*ad absurdum*» («доведення до абсурду»), «*a proiri*» («з колишнього»), «*a posteriori*» («заднім числом»), «*Commune bonum*» (загальне благо), «*Consensus omnium*» (загальне схвалення/згода), «*Dominium*» («повне право користуватися та ропоряджатися майном за своїм власним бажанням»), «*In adversum*» («проти волі»), «*Modus Operandi*» («особливий спосіб або метод вчинення чогось»), «*Modus vivendi*» («спосіб життя»), «*Pacta sunt servanda*» («договір повинен дотримуватись»), «*Prima facie*» («на підставі першого враження»), «*Sine die*» («без призначеної дати, терміну»), «*Sub Conditione*» («за умови»), «*Ultima Ratio*» (останній привід або аргумент) та ін. Відповідно, перекладач стикається з проблемою роботи з такими лексичними одиницями і має визначитися як їх вставити в текст перекладу. Можливі три стратегії: транслітерація, переклад, і передача. Крім того, використовується транслітерація слів (рідше – словосполучень), якщо такі лексичні одиниці існують в українській мові та зафіксовані в словниках (де-юре, де-факто, статус-кво, персона нон грата, алібі та інші). Переклад використовується рідше, і в більшості випадків як пояснення та подальший коментар.

Крім того в юридичній англійській мові є значна кількість іноземних слів і фраз французького походження – *appeal, attorney, claim, complaint, counsel, court, damage, default, defendant, demurrer, evidence, indictment, judge, jury, justice, party, plaintiff, plea, sentence, sue, verdict*. Вплив французької мови відчувається також при використанні прикметника після іменника до якого відносяться: *attorney general* / генеральний прокурор, *court martial* / військовий суд, *letters testamentary* / заповідальні листи, *malice aforethought* / злий умисел, *solicitor general* / генеральний соліситор. Існують похідні з суфіксом «*ee*» (французьке походження), що позначають особу як одержувача дії, коли мова йде про комерційну та бізнес-сфери, що характеризується фіксованими парами «суб'єкт-об'єкт», де основною семантичною відмінністю є не корінь слова, а суфікс: «*employer*» / «роботодавець» (особа чи організація, яка наймає людей) та «*employee*» / «працівник» (той, кому платять за роботу на когось іншого), «*endorser*» / «індосант» (особа, яка підписує зворотну сторону чека, переказного векселя тощо, випсаного їм, для того щоб надати дозвіл на його виплату комусь іншому) та «*endorsee*» / «індосат» (особа, чие ім'я напи-

сано на звороті чека, векселя тощо, щоб вони могли отримати гроші по ньому замість особи, для якої його було написано спочатку) та ін.

Завдяки французькому та латинському впливу англійська мова рясніє синонімами, що ускладнює роботу і тим, хто створює юридичний документ, і тим, хто його перекладає: так, наприклад, коли є декілька синонімів, що стосуються тієї самої правової концепції, перекладач скитається з проблемою вибору (*breach – violation, lessee – tenant; promise – assurance – undertaking*) та питанням, чи мають вони однакове значення чи ні. У таких випадках при перекладі найбезпечніше використовувати декілька варіантів.

Староанглійські архаїзми з таких історичних, політичних, правових та релігійних документів як Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights/Білль про права (1689), Біблія короля Якова (1611) стали третім за важливістю джерелом юридичної лексики в англійській мові. Так, наприклад, частина дієслів навмисно вживається в архаїчній формі з суфіксом '-eth': «*witnesseth*» / свідчити, «*secureth*» / захищати, в бюрократичній мові можна знайти багато таких форм як «*hereto*» («дано, зазначено тут»), «*henceforth*», «*hereinafter*» («відтепер», «надалі»), а в офіційних ділових юридичних колах дієслів *will/shall* все ще використовуються як модальні, що виражають обов'язок, а не допоміжні для утворення майбутнього часу. Можна з упевненістю сказати, що довгі правові традиції Великобританії забезпечили консерватизм, формалізм та піднесеність стилю юридичної мови загалом. Однак давньоанглійські архаїзми безперечно мають обмеження у використанні, особливо в американському юридичному дискурсі, де спостерігається тенденція до їх скорочення, оскільки деякі терміни та визначення, які вже не використовуються, є надлишковою перешкодою для повного розуміння тексту, особливо для пересічного громадянина. Труднощі при інтерпретації складних юридичних текстів для простих людей, розуміння юристами, що в юридичній сфері саме потреби клієнтів визначають подальший розвиток подій привели до появи руху «Plain English» / «Проста Англійська», ініціатором якої був Д. Мелінкоф (2004). Рух мав на меті спростити юридичну англійську, щоб вона не була привілеєм невеликої групи людей, які були або експертами з права, або професіоналами в галузі права, оскільки, за словами Меллінкова, мова закону характеризується помпезністю і багатослівністю [9, с. 25]. У своїй роботі Мелінкоф навіть запропонував варіанти заміни складних юридичних термінів на більш загальнозвживані, як от: *pleading – statement of case* (виклад справи), *minor/infant – child* (дитина), *writ – claim form* (бланк заяви), *subpoena – witness summons* (повістка до суду, виклик свідка) та ін. [9, с. 34]. Проте, незважаючи на популярність даного руху, йому вдалося вплинути лише на конкретні правочини, що регулюють права та обов'язки споживачів, які, природно, повинні бути описані та зазначені цілком доступно та конкретно, а не на закони чи певні галузі права, як-от кримінальний кодекс.

Характерні риси сучасної юридичної мови. Що ж до сучасного стану англійської юридичної сфери, то тут спостерігається залежність від контексту і навіть певний відхід від традиційних норм, а також вживання великої кількості кліше.

Контекстуальність англійської юридичної термінології виражається в ситуативності окремих словосполучень або значення окремих слів. Наприклад, словосполучення «*courts and tribunals*» в юридичній сфері не можна перекладати буквально, а як «судові установи» чи «судові органи». Прикметникова прийменникова фраза «*subject to*» не має нічого спільного з «суб'єктивністю», але виражає різноманітність семантики: «зазнавати», «служити», «мати право», «бути залежним від», «обумовлюватися», «бути під владою». Так, наприклад, вона набуває несподіваного контекстуального значення в правових та економічних текстах: «*subject to any damages which may be due*» у конкретному контракті означає «збереження права на компенсацію за будь-які можливі збитки» [10, с. 1093].

Іншим прикладом контекстуальності є переклад лексеми «*business*» «бізнес», яка має дуже широке семантичне поле. Зокрема, перекладач юридичних і ділових текстів повинен розрізняти такі значення: 1) (нульовий артикль, одна) підприємництво, комерційна та промислова

діяльність, зайнятість у бізнес-секторі; 2) (невизначений або означений артикль, однина чи множина) підприємство, бізнес, установа, комерційна фірма; 3) операція; 4) клієнти, споживачі. Таким чином, для адекватного перекладу необхідно бути добре обізнаним не тільки у юридичній, але й у бізнес-сфері та мати відчуття мови.

Ще однією важливою характеристикою англійських правових текстів є їх клішований характер. Тут варто зазначити, що словосполучення чи речення насправді є цілісною лексичною одиницею, тому змінювати його, пропускаючи деякі елементи, неприпустимо. Перекладач передає кліше за допомогою унікальних еквівалентів, наприклад: «*formation process*» (not «*the process of making a contract*» / «процес формування» (а не «процес укладення договору») «*to adjudicate* (not «*make decisions*») *in disputes*» / «виносити рішення (а не «приймати рішення») у суперечках», тощо.

У деяких випадках розбіжність між українськими та англійськими юридичними кліше спостерігається як на лексичному, так і синтаксичному рівнях. Зокрема, «*this agreement is made effective on...*» означає «дата підписання договору», «*with effect from the date hereof*» – «набирає чинності з поточної дати». Використання клішованих виразів дозволяє заощадити розумову енергію, сприяє швидкому й точному оформленню документа та процесу спілкування, а тому є нейтральним нормативним явищами в діловій мові [11].

Нарешті, ще однією парадоксальною особливістю англійського сучасного правового дискурсу є його деформалізація в певних контекстах. Зокрема, американські юридичні тексти та судові красномовство іноді характеризується переходом на емоційно навантажені слова і навіть просторіччя: «*take it or leave*» / про фіксовані умови, де немає можливості зміни або торгу, «*a rubber stamp*» / про суд, коли хочуть сказати що його роль суто формальна, «*to avoid the clutches of penalty*» / щоб уникнути покарання та ін. Також використовуються загальноприйняті скорочення ЕУ (Європейський Союз), СМ (поточний місяць), тощо. У деяких випадках такий підхід дає змогу скоротити текст, зробити його більш стислим, вичерпним і зрозумілим, особливо для невідготовленої або непрофесійної аудиторії, що особливо актуально, оскільки суд присяжних став невід'ємним елементом англійської правової сфери.

Серед інших характеристик юридичної мови, що становлять труднощі для перекладачів, можна відмітити наступні: 1) довжина речення: специфічна структура речень зумовлена тим, що раніше кожна частина юридичного документа складалася з одного речення. Речення містили багато інформації, повторень, довгі іменникові фрази з великою кількістю видозмін, своєрідним порядком слів, приїменниковими словосполученнями, а також сурядними та підрядними частинами. У зв'язку з цим при укладанні договорів самі юристи радять уникати зайвих слів та речень, залишаючи тільки ті, що підтверджують наведені в тексті аргументи та важливі для його значення та тлумачення. При перекладі, проте, перекладач не має права «вирізати» зайве, а повинен передати повний зміст документу відповідно до його оригіналу; 2) номіналізація, коли іменники, що походять від дієслів, часто вживаються замість самих дієслів, наприклад: *to be in agreement* / *to agree*, *to be in opposition* / *to oppose*, *to be in contravention* / *to contravene* та ін. Проте викоринити номіналізацію важко, адже юристи не кажуть: *to arbitrate* / арбітражувати, а *to go on arbitration* / звернутися до арбітражу, оскільки арбітраж є законодавчо визначеною процедурою і її слід розглядати як таку [12, с. 20], на що слід зважати при перекладі номінативних конструкцій; 3) безособовий стиль: використання пасивного стану та своєрідне використання займенників є характеристиками безособового юридичного стилю, особливо письма. Розробники законів інстинктивно його дотримуються, тому і закони, і судові рішення зазвичай містять дієслово у пасивному стані, особливо коли накладаються зобов'язання чи вказуються умови. Це створює враження, що викладене в документі є непомильним, оскільки виникає/здійснюється без впливу людини. Безособовий стиль сильно ускладнює розуміння юридичного тексту пересічними громадянами, проте при роботі з юридичною мовою уникнути його не можливо.

Ну і звичайно неможливо оминати різницю у словниковому запасі між британською та американською юридичною англійською мовою, що може значно відрізнятися, зокрема в юридичному та бізнес-секторі: *Articles of association* (UK) / *Bylaws* (US), *Balance sheet* (UK) / *Statement of financial position* (US), *Company law* (UK) / *Corporation law* (US), *Employment law* (UK) / *Labor law* (US), *Flotation* (UK) / *Initial public offering* (IPO) (US), *Solicitor* (UK) / *Attorney, lawyer* (US), *Turnover* (UK) / *Revenues* (US), *Private limited company (Ltd.)* (UK) / *Limited liability company (LLC)* (US) [13, с. 109–118]. Цей перелік не є вичерпним, проте він дає уявлення, наскільки важливим є розуміння відмінностей між цими двома діалектами при перекладі з української на англійську.

Висновки. Будучи складним процесом, юридичний переклад не є лише заміною одиниць між мовами. Цей дискурс включає в себе низку проблем, і будь-який перекладач, котрий стикається з ними, повинен шукати найбільш адекватні еквіваленти для перекладу та дійсний контекст їх використання. Постійний професійний розвиток у сфері оволодіння іноземною мовою (особливо в рамках субмови права), аналіз номенклатури, занурення в дух дискурсу іноземного права, який передбачає оцінку інших правових норм лише у зв'язку системою права в цілому – це життєво важливі елементи успіху юридичного перекладу. Вивчений матеріал дає змогу зробити узагальнюючий висновок про те, що головною метою перекладу є досягнення адекватності і валідності, а також забезпечення виконання прагматичної функції в будь-якому заданому правовому середовищі, контексті та ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Garner B. A. *A Dictionary of Modern Legal Usage*. Oxford: Oxford University Press, 1989. 953 p.
2. Tiersma P. M. *Legal Language*. University of Chicago Press, 1999. 314 p.
3. Faber P., Reimerink A. Framing terminology in legal translation. *International Journal of Legal Discourse*, 4(1), 2019. P. 15–46.
4. Scavuzzo N. Interpreting the legal discourse: Points of view, functions of language and legal sentences. *Materiali per Una Storia Della Cultura Giuridica, Rivista Fondata Da Giovanni Tarello*, (2), 2018. P. 469–490.
5. Jones D., Ellison L. When is a word not just a word? An investigation into the dissonance and synergy between intention and understanding of the language of feedback in legal education. *The Law Teacher*, 2020. P. 1–14.
6. Perez-Perdomo R. Lost in Translation? Latin American Lawyers-Students in American Law Schools: Transplants and Globalization. *Onati Socio-Legal Series*, 9(6), 2019. P. 1078–1096.
7. Giampieri P. The Web as a legal language resource. *International Journal of Legal Discourse*, 4(1), 2019. P. 109–121.
8. Baugh A. C., Cable T. *A History of the English Language* (5th ed.). Routledge, 2002. 464 p.
9. Mellinkoff D. *The Language of the Law*. Wipf and Stock Publishers, 2004. 540 p.
10. Perez-Perdomo R. Lost in Translation? Latin American Lawyers-Students in American Law Schools: Transplants and Globalization. *Onati Socio-Legal Series*, 9(6), 2019. P. 1078–1096. DOI:10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1082
11. Knop K., Marks, S. The war against cliché: dispatches from the international legal front. In C. Chinkin & F. Baetens (Eds.), *Sovereignty, Statehood and State Responsibility: Essays in Honour of James Crawford* (P. 3–22). chapter, Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
12. Bhatia V. K. *Analysing Genre – Language Use in Professional Settings*. London: Longman, 1993. 264 p.
13. Haigh, R. *Legal English*. Oxon: Routledge, 2018. 371 p.